

Speerpuntscholen voor ESM: *een tussenvoorziening cluster 2?*

FRANS MOLLEE, EVELIEN DIRKS EN NOËLLE UILENBURG

In dit artikel wordt een pilot beschreven waarbij de Professor van Gilseschool in Haarlem (cluster 2 school) intensief is gaan samenwerken met enkele scholen voor regulier basisonderwijs. De NSDSK heeft gedurende de loop van deze pilot onderzoek gedaan naar de effecten van deze samenwerking. Er is gekeken naar de ontwikkeling van leerlingen op het gebied van taal en psychosociaal functioneren. Bij de evaluatie zijn ook leraren bevestigd op hun bevindingen.

Inleiding

De Nederlandse overheid streeft ernaar leerlingen met een beperking die normaal gesproken naar het speciaal onderwijs gaan, steeds meer te laten integreren op reguliere scholen. Sinds 2003 is er voor deze leerlingen de Leerlinggebonden Financiering (LGF). Met die financieringsvorm, ook wel de 'Ruzzak' genoemd, wordt de deelname aan reguliere scholen gefaciliteerd.

Met de komst van Passend Onderwijs begint er voor het speciaal onderwijs voor leerlingen met een auditieve en/of communicatieve beperking een nieuwe fase. Landelijke ontwikkelingen sturen aan op een vernieuwde wijze van toelaten, op het werken met onderwijsarrangementen en pakketten onderwijsondersteuning. En dat alles samen met het versterken van de kwaliteit. In de aanloop naar Passend Onderwijs heeft cluster 2 zich (vergelijkbaar met cluster 1) een bijzondere positie verworven ten opzichte van de clusters 3 en 4. Als de budgetfinanciering in 2014 van start gaat zullen de instellingen die zich hebben gevormd inhoud gaan geven aan de herinrichting van onderwijs en begeleiding van cluster 2.

Visie en ambitie

Een ongedeelde samenleving begint op school. In de visie van de van Gilseschool is het regulier onderwijs het vertrekpunt. Met andere woorden: regulier onderwijs voor de

ESM leerling, tenzij deze niet zonder speciaal onderwijs kan. De keuze wordt gemaakt in nauwkeurige afstemming met de wensen van de ouders. Kennis, expertise en vaardigheden worden vanuit het SO naar het reguliere onderwijs overgedragen en ingezet. Deze taak wordt uitgevoerd door de Ambulante Dienst van de van Gilseschool.

MET INCIDENTEEL EEN ESM LEERLING OP JE SCHOOL IS DE EXPERTISE DIE NODIG IS VOOR GOED ONDERWIJS VOOR DEZE LEERLINGEN MOEILIJK TE VERWERVEN EN TE BORGEN

In de visie van de school is maximaal behoud van de expertise ESM in reguliere scholen alleen mogelijk in 'Speerpuntscholen'. Hier wordt intensief en multidisciplinair samengewerkt met de SO school. In Speerpuntscholen ESM zijn meer leerlingen met ESM geplaatst. Met de stapeling van de middelen LGF zijn er meer mogelijkheden de school intensief te begeleiden. Met deze stappen sluit de school aan bij de landelijke

Foto: Peter Stratting

ontwikkelingen van cluster 2. Immers, de medium-arrangementen zoals die beschreven staan in de brochure *Herinrichting onderwijs en begeleiding cluster 2* worden uitgevoerd in het regulier onderwijs. Op de website van Siméa zijn deze arrangementen al behoorlijk gedetailleerd zichtbaar ingevuld. Volgens definitie als volgt: 'Een medium arrangement is een tussenvorm waarin elementen van speciaal onderwijs worden aangeboden in een reguliere setting. Het arrangement wordt aangeboden aan een "groep" leerlingen cluster 2.'

Vestigingsbeleid

In de regio Zuid Kennemerland, Haarlemmermeer en IJmond (drie samenwerkingsverbanden waaruit de van Gilseschool zijn leerlingen betreft) zijn zo'n 225 scholen voor (speciaal) basisonderwijs gevestigd. Daarover verdeeld in bij de start van de pilot in 2006: 46 ESM leerlingen met ambulante begeleiding. Momenteel stabiliseert zich het aantal op gemiddeld 120 leerlingen per jaar. Zelfs daarmee blijft voor een reguliere basisschool de ESM leerling voornamelijk onzichtbaar. Met incidenteel een leerling op je school is de expertise die nodig is voor goed onderwijs voor deze leerlingen moeilijk te verwerven en te borgen. In overleg met een school voor regulier onderwijs in Haarlem ontstond het idee voor intensievere samenwerking. Na de start van deze eerste speerpuntschool is ook

de samenwerking aangegaan met een reguliere school in Hoofddorp en later ook met een school in Beverwijk. De Professor van Gilseschool is gaan werken met twee nevenvestigingen. Naast de hoofdvestiging in Haarlem is er een onderwijsvoorziening in Beverwijk en in Hoofddorp. Daarmee is er een cluster 2 onderwijsplek gerealiseerd in alle drie de samenwerkingsverbanden. Parallel aan deze ontwikkeling loopt het vestigingsbeleid van de NSDSK. Zij zijn inmiddels zowel in Haarlem als in Beverwijk en Hoofddorp met behandelgroepen voor peuters met ESM gestart (de Ster). Aan elke vestiging van de Professor van Gilseschool is nu een peutervoorziening en een Speerpuntschool ESM verbonden. Daarmee probeert de school met zijn partners een keten van voorzieningen te realiseren voor zorg en onderwijs voor de ESM leerlingen in de drie samenwerkingsverbanden. Vroegtijdige behandeling in de peutergroepen, waarna een doorstroom ontstaat naar intensieve zorg in het speciaal onderwijs (hoofd- of nevenvestiging), naar een Speerpuntschool voor ESM of naar een reguliere school met begeleiding vanuit de Ambulante Dienst.

Stappen naar Passend Onderwijs

Wat is een Speerpuntschool voor ESM leerlingen? Waar ga je starten? In het maken van de projectplannen met de reguliere scholen is gestart met een lijst met aandachts-

punten. Hierin zijn de belangrijkste aspecten voor het slagen van de Speerpuntscholen op een rij. Simone Sarphatie noemt ze in haar boek *Stappen naar Passend Onderwijs* (2011) kritische succesfactoren: van visie tot financiën. Een belangrijk punt bij het inrichten van de Speerpuntscholen is de gekozen organisatievorm. Sarphatie beschrijft een aantal modellen met verschillende vormen van integratie. Zo is er een vorm mogelijk waarbij de 'speciale' leerling in een aparte groep wordt geplaatst, zoals bij de ESM groepen van de Stichting Gewoon Anders in Almere. Bij het inrichten van de Speerpuntscholen ESM is gekozen voor het kind-in-de-groep model. Door het plaatsen van ESM leerlingen door de hele onderbouw van de school is het beter mogelijk de expertise breed in de school te krijgen. Van meet af aan was de intentie om te werken aan een Speerpuntschool ESM en niet een Speerpuntklas ESM. Er werd verwacht dat er een positief effect zou uitgaan van goed sprekende en talige kinderen in de leeromgeving van onze ESM leerlingen. Studies over de invloed van de peer-group onderstrepen deze gedachte. Waterham concludeerde in haar Masterthesis Orthopedagogiek *Taalinput van peers en de receptieve woordenschat en ontluikende geletterdheid van kleuters*, (2010) dat deze taalinput invloed heeft op de receptieve woordenschat van de kleuters.

Een ander belangrijk aspect is de wens van ouders voor thuisnabij onderwijs. Ze zien hun kind het liefst zo dicht mogelijk bij huis naar school gaan. Dat maakt het onderhouden van contacten met vriendjes in de buurt makkelijker. En het is de school waar ook de broertjes en zusjes naartoe gaan. De Speerpuntschool ESM is meestal niet de school die het dichtst in de buurt staat. De onderwijsinhoudelijke meerwaarde voor hun kind zal de ouders moeten doen besluiten hun kind hier te plaatsen.

BIJ HET INRICHTEN VAN DE SPEERPUNTSCHOLEN ESM IS GEKOZEN VOOR HET KIND-IN-DE-GROEP MODEL

De samenwerking is multidisciplinair van opzet. Ambulante en interne begeleiders werken nauw samen. De inzet van de AB'er is afhankelijk van het aantal op de school geplaatste ESM leerlingen. Met het stapelen van de middelen vanuit de rugzak is het mogelijk deze AB'er structureel te laten meewerken op de reguliere school. Aan het projectteam heeft de van Gilseschool een logopedist en een orthopedagoog toegevoegd. Zij ondersteunen de school bij het verwerven van de expertise die nodig is voor deze leerlingen. Een belangrijke rol is weggelegd voor de behandelend logopedist van de leerlingen. In de plannen heeft deze een werkplek in de Speerpuntschool en behandelt daar alle ESM leerlingen.

Passend Onderwijs is voor leraren

Bij de inrichting van de Speerpuntscholen voor ESM is er nadrukkelijk voor gekozen de leerkrachten centraal te stellen. In 2011 verscheen het Rapport van de Evaluatie Commissie Passend Onderwijs *Over de grenzen van de leerkracht*. In de beschouwing wordt geconcludeerd dat het voor leerkrachten niet duidelijk is wat het passend onderwijsbeleid gaat betekenen voor hun onderwijspraktijk. Weerstand is er omdat men vreest dat Passend Onderwijs een verzwaring zal inhouden. Leerkrachten ervaren de huidige lespraktijk als de grens van wat kan, of misschien al over de grens. De factoren zijn: de klassengrootte, het aantal en het karakter van de zorgleerlingen in de klas, de ondersteuning, de tijdsdruk en de prestatiedruk, de eigen vaardigheden en de perceptie van het eigen kunnen. In de begeleiding van leerkrachten op de Speerpuntscholen is de blik gericht op de leerkracht die om kan gaan met verschillen, op het in beeld brengen van alternatieven. Onderwijsonderzoeker Robert J. Marzano schreef: 'De kunst en wetenschap van het lesgeven'. Hij voerde een

Figuur 1: Bron: www.watwerktopschool.nl

SPEERPUNTSCHOLEN VOOR ESM: EEN TUSSENVOORZIENING CLUSTER 2?

Foto: Peter Strating

analyse uit op 35 jaar onderwijsresearch, uitsluitend gericht op die onderwijsveranderingen die daadwerkelijk invloed blijken te hebben op de leerprestaties van leerlingen. Invloed op het niveau van de leerling, de school en de leerkracht. Hij kwam tot elf factoren tot succes en plaatste die in een cirkel (figuur 1). Centrale en belangrijkste factor is het pedagogisch handelen en het klassenmanagement van de leerkracht. Of zoals hij stelt: “Van alle invloed die scholen hebben op het leren en de ontwikkeling van kinderen, wordt 66 procent van het effect bepaald door de leerkracht.” De ideeën van Marzano vinden via o.a. Fontys en OnderwijsAdvies hun weg naar de scholen (‘Wat werkt op school’ en ‘Wat werkt in de klas’).

Onderwijsleeromgeving

In een Speerpuntschool wordt gestreefd naar een optimale onderwijsleeromgeving voor de ESM leerlingen. Het is niet de bedoeling een nieuwe school voor speciaal onderwijs te creëren, maar wel om ervoor te zorgen dat leerlingen met spraaktaalproblemen een goede en extra aangepaste opvang kunnen krijgen in een reguliere school. Een aantal aspecten is daarbij van belang.

Klassenmanagement

In de Speerpuntscholen werken we aan een overzichtelijke en gestructureerde werkomgeving voor de leerlingen. Duidelijkheid en voorspelbaarheid zijn daarbij kernbegrip-

pen. Overzicht en rust zijn aanwezig, zodat de leerlingen hun ‘wereldje’ kunnen ordenen.

Structuur is er ook in het aanbieden van activiteiten. Vast georganiseerde momenten waar het spreken en de taal centraal staan. Er worden extra instructiemomenten georganiseerd die de ESM leerlingen in staat stellen bepaalde taken te kunnen maken, afgestemd op hun eigen instructiebehoefte. Deze leerlingen weten dat zij daarin geholpen worden. De extra of verlengde instructie wordt afgestemd op het taalniveau van de ESM leerlingen.

OP DE SPEERPUNTSCHOLEN IS DE BLIK GERICHT OP DE LEERKRACHT DIE OM KAN GAAN MET VERSCHILLEN

Goed klassenmanagement voor ESM leerlingen betekent dat er specifiek aandacht is voor regels en afspraken en voor de inrichting van het klaslokaal.

Communicatieve aspecten

Kinderen met spraaktaalmoeilijkheden hebben problemen in het verwerven, verwerken, hanteren en begrijpen van de taal. Zij hebben vaak blijvende problemen op het gebied van spreken, lezen, schrijven en het begrijpen van de gesproken en geschreven taal.

Het onderwijs in de Speerpuntschool is erop gericht dat de

kinderen met communicatieproblemen zich met hun handicap zo goed mogelijk kunnen redden in het omgaan met de Nederlandse taal. Dat betekent dat de mondelinge taalvaardigheid van de kinderen zodanig vergroot wordt dat ze in situaties die zich in het dagelijks bestaan voordoen, hun gedachten, gevoelens en bedoelingen op een bij de situatie passende wijze onder woorden kunnen brengen en die van anderen kunnen begrijpen.

Voor leerlingen met ESM wil de Speerpuntschool een plek zijn die vooral recht doet aan hun communicatiebehoefte. Dat betekent in de praktijk dat de medewerkers er alles aan doen om met de kinderen in gesprek en contact te komen en te blijven. Ook de contacten tussen de leerlingen onderling worden expliciet gestimuleerd.

Leerstofaanbod

De Speerpuntschool is een reguliere school met een regulier leerstofaanbod, dat gericht is op de eindtermen van het basisonderwijs. Voor de leerlingen met ESM zullen deze eindtermen de basis vormen voor het leerstofaanbod. Toch zal het voorkomen dat deze groep leerlingen op grond van hun communicatieve beperking niet in staat is deze einddoelen te behalen. Op de Speerpuntschool wordt voor iedere ESM leerling een ontwikkelingsperspectief geschetst en vastgelegd met daarbij de route die gelopen wordt om

dat perspectief te realiseren. Planmatig en handelingsgericht werken staan daarbij centraal.

Visualiseren

In de Speerpuntschool wordt veel aandacht gegeven aan visualiseren. Ondersteuning van het leerproces kan voor leerlingen met ESM niet zonder zichtbaar maken en visueel vastleggen van informatie. Daarbij zijn het gebruik van pictogrammen, communicatie ondersteunende gebaren, klankgebaren en het veelvuldig gebruikmaken van illustratief materiaal van groot belang.

Leermiddelen

De Speerpuntschool beschikt over een orthotheek waar specifieke materialen beschikbaar zijn die het bereiken van de gestelde doelen mogelijk maken. De leerlingen met ESM volgen het onderwijs met gebruikmaking van de reguliere leermiddelen. De school is echter in staat een aangepast leerstofaanbod te bieden en heeft daar de specifieke materialen voor in huis.

Expertise-overdracht

Het team van leerkrachten van de Speerpuntschool wordt bijgeschoold op het omgaan met ESM leerlingen in de klas, theoretisch en praktisch. De Ambulante Dienst van

Foto: Peter Strating

SPEERPUNTSCHOLEN VOOR ESM: EEN TUSSENVORZIENING CLUSTER 2?

de van Gilseschool verzorgt deze scholing met trainingen en workshops die zich richten op de hiervoor genoemde aspecten: Communiceren kun je leren, Klassenmanagement en ESM. De Auris voorlichting *ESM, een onzichtbare handicap* heeft een plek gekregen, evenals school video interactie begeleiding (SVIB). Er zijn contacten tussen collega's van de van Gilseschool en van de Speerpuntschool door middel van bezoeken aan elkaar.

Opbrengsten

Van Steensel en Sontag (2006) deden onderzoek naar Passend Onderwijs in de praktijk. Dit onderzoek laat zien dat er naast de gebruikelijke situatie binnen het Rugzakbeleid (volledige integratie in een reguliere groep met ondersteuning van een individuele Rugzak) nog andere organisatievormen mogelijk zijn. Ze maakten duidelijk dat het succes van die verschillende organisatievormen afhankelijk is van bepaalde randvoorwaarden, zoals een goed voorbereidingstraject. De uitkomsten van het onderzoek bieden scholen en andere partijen die de integratie van leerlingen met een beperking op een 'innovatieve' manier willen inrichten, handreikingen voor de praktische uitvoering daarvan.

Bij het evalueren van de opbrengsten op de Speerpuntscholen in 2012 werd onder andere gekeken naar de kritische succesfactoren (Sarphatie, 2011). Door de leerkrachten op de scholen zijn aan de hand hiervan vragenlijsten ingevuld. Daarnaast is er geïnventariseerd of leerkrachten zich nu competentier voelen bij de opvang van ESM leerlingen: rondom de communicatie, het klassenmanagement, de expertise, het handelingsgerichte. De ambulante begeleiders, logopedisten, intern begeleiders en schooldirecteuren hebben eveneens hun steentje bijgedragen aan de evaluatie. Daarnaast zijn er bij de leerlingen op de Speerpuntscholen zelf gegevens verzameld omtrent hun functioneren op het gebied van taal en sociaal functioneren.

Successen en valkuilen

Bij het starten van de derde Speerpuntschool is meer aandacht besteed aan de zorgvuldigheid van het invoeringstraject. Leerkrachten van de twee eerst gestarte Speerpuntscholen gaven in de vragenlijsten aan dat hun betrokkenheid aanvankelijk niet groot was. Ze voelden zich onvoldoende meegenomen in het traject. Het draagvlak heeft zich uiteindelijk wel ontwikkeld, maar dat heeft relatief veel energie gekost.

Het is niet op alle drie de scholen mogelijk gebleken de behandelend logopedist in de school te laten werken. Logopedisten verplaatsen niet gemakkelijk een gedeelte van hun praktijk naar een reguliere school. Niet alle zorgverzekeraars vergoeden logopedische therapie als die gekoppeld is aan onderwijs. Afspraken met zorgverzekeraars

en afstemming met de landelijke vereniging is hier dus van belang. De NVLF heeft in augustus 2008 in een notitie haar standpunt in deze kenbaar gemaakt: "De NVLF staat voor kwalitatieve logopedische zorg. Dit geldt voor alle zorg, ongeacht de werkplek waar logopedie geboden wordt. De NVLF is van mening dat met de kwaliteitseisen en inrichtingseisen voor een logopedische behandeling op school de kwaliteit van de behandeling goed kan worden waargemaakt. In iedere individuele situatie moet worden bekeken of aan deze eisen kan worden voldaan."

De leerkrachten op de eerste Speerpuntschool geven aan zich beslist competentier te voelen bij de opvang van ESM leerlingen. De school in Hoofddorp niet. Dat heeft in hun optiek alles te maken met de aantallen. Op de eerste Speerpuntschool (de Dolfijn in Haarlem) zeven leerlingen, op de tweede (Bikube in Hoofddorp) slechts vier. De derde school (de Sleutelbloem in Beverwijk) is gestart met twee ESM leerlingen en is nog te kort als Speerpuntschool ESM actief om te kunnen evalueren.

Leerkrachten voelen zich competentier in het schrijven en uitvoeren van handelingsplannen. Ze ervaren dat hun expertise is vergroot en inzetbaar is in de klas. Het inzetten van SVIB heeft er toe bijgedragen dat het klassenmanagement is verbeterd. Het voeren van intervisiegesprekken aan de hand van beeldmateriaal is als een effectieve werkwijze ervaren.

LEERKRACHTEN ERVAREN DAT HUN EXPERTISE IS VERGROOT EN INZETBAAR IS IN DE KLAS

Het is niet eenvoudig gebleken om veel ouders ervan te overtuigen dat de Speerpuntschool een goed regulier alternatief is voor het speciaal onderwijs. Wanneer ouders in principe kiezen voor regulier met ambulante begeleiding ligt voor hen de meest dichtbijzijnde school voor de hand. Samen met broertjes, zusjes en vriendjes uit de buurt naar school is voor ouders belangrijk. Een coördinator van een samenwerkingsverband stelde bij de start van de pilot al: "Deze ontwikkeling, waarbij scholen zich gaan richten op groepen leerlingen met een bepaalde beperking, staat op gespannen voet met de keuzevrijheid van ouders." De Speerpuntscholen zullen nog beter dan nu duidelijk moeten maken waar hun meerwaarde ligt. Hier speelt uiteraard ook de onderlinge afstemming tussen scholen in de wijk een rol. Als een school zich binnen het samenwerkingsverband profileert op het gebied van ESM, taal en communicatie, neemt de kans op succes als tussenvoorziening ongetwijfeld toe. Verder is in dit verband de rol van de trajectbegeleider belangrijk. In de toekomst zal deze functionaris de onderwijs- en ondersteuningsbehoefte van de aangemelde leerling in kaart brengen. Hij heeft met

ouders contact over de te kiezen school: SO, regulier of een Speerpuntschool. Als er na de herinrichting van het onderwijs voor cluster 2 medium arrangementen ESM worden toegewezen, zouden die heel goed kunnen worden uitgevoerd in Speerpuntscholen.

Onderzoek NSDSK

Naast de evaluaties bij de leerkrachten zijn er in deze pilot leerlingengegevens verzameld op het gebied van taalvaardigheid en psychosociaal functioneren. Om meer zicht te krijgen op het functioneren van deze ‘speerpunt leerlingen’ (n=10) hebben we deze kinderen vergeleken met ESM leerlingen op een cluster 2 school (n=12) en met ESM leerlingen met ambulante begeleiding op een reguliere basisschool (n=8). Op drie achtereenvolgende jaren zijn de gegevens verzameld, namelijk in het voorjaar 2009, 2010 en 2011. De leerlingen waren tussen de 6 en 12 jaar oud. Wegens de kleine steekproef zijn er non-parametrische toetsen uitgevoerd om mogelijke verschillen tussen de leerlingen en over de drie jaren te analyseren.

Psychosociaal functioneren

Om het psychosociaal functioneren van de leerlingen in kaart te brengen is de Strength and Difficulty Questionnaire (SDQ) ingevuld door de leerkrachten. De SDQ is een vragenlijst die psychosociale problemen en vaardigheden signaleert. De vragenlijst bevat in totaal 25 items die worden gescoord op een driepuntsschaal: niet waar, een beetje waar en zeker waar. Samen vormen zij de volgende vijf subschalen emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort, problemen met leeftijdsgenoten en prosociaal gedrag. De eerste vier schalen vormen samen de totale probleemscore. Voorbeelden van items zijn “mijn kind denkt na voor iets te doen”, “mijn kind

liegt of bedriegt vaak” en mij kind heeft vaak woede en driftbuien”. (tabel 1)

De speerpuntleerlingen hebben gemiddeld genomen weinig psychosociale problemen. Ze behalen scores die binnen de normale range vallen. Dit geldt overigens ook voor de ESM leerlingen op een reguliere school. De leerlingen op de cluster 2 school behalen gemiddeld genomen vaker scores die duiden op ernstige psychosociale problemen. Als we de speerpuntleerlingen vergelijken met de reguliere ESM leerlingen en de cluster 2 leerlingen dan doen de speerpuntleerlingen het qua psychosociaal functioneren beter. Er worden minder problemen gerapporteerd op het gebied

DE SPEERPUNTLERLINGEN HEBBEN GEMIDDELD GENOMEN WEINIG PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN

van hyperactiviteit en aandachtstekort dan bij cluster 2 leerlingen (in het eerste en derde jaar van het onderzoek). Ze maken bijvoorbeeld opdrachten beter af, kunnen langer stilzitten en zijn minder snel afgeleid. Daarnaast blijkt dat als we naar de totale probleemscore kijken dat de speerpuntleerlingen in het derde jaar minder problemen lijken te hebben dan zowel de cluster 2 leerlingen als reguliere ESM leerlingen.

Taalvaardigheid

De CELF-4-NL is bij de leerlingen afgenomen door een logopedist om een beeld te kunnen schetsen van de taalvaardigheid. In het huidige onderzoek zijn de subtests Begrippen en Aanwijzingen volgen, Zinnen Formuleren,

Tabel 1. Gemiddelde scores op de SDQ per meetmoment per schooltype (standaarddeviatie tussen haakjes)

	2009			2010			2011		
	speerpunt	regulier	cluster2	speerpunt	regulier	cluster2	speerpunt	regulier	cluster2
Emotionele symptomen	2,5 (1,8)	2,0 (2,0)	3,7 (1,6)	0,3 (0,5)	2,0 (1,3)	3,6 (2,2)	1,3 (1,3)	2,8 (2,9)	4,3 (2,4)
Gedragsproblemen	0,3 (0,8)	0 (0)	1,7 (2,4)	0,5 (1,0)	0,1 (0,4)	2,0 (2,5)	0,6 (0,5)	0 (0)	2,6 (3,0)
hyperactiviteit/aandachtstekort	3,2 (1,7)	4,8 (2,9)	7,3 (3,1)	5,5 (1,9)	3,6 (3,1)	6,1 (4,1)	1,0 (2,0)	2,0 (2,1)	4,1 (3,4)
Problemen met leeftijdsgenoten	2,8 (2,6)	1,0 (1,3)	2,8 (2,2)	1,3 (1,5)	0,9 (1,6)	3,0 (2,4)	7,3 (1,9)	8,6 (1,9)	6,1 (1,9)
Prosociaal gedrag	7,7 (1,8)	7,6 (1,8)	6,8 (2,7)	7,3 (1,5)	6,8 (2,2)	6,2 (2,2)	2,5 (2,3)	4,0 (2,9)	6,6 (1,9)
Totale probleem score	8,8 (3,5)	7,8 (4,3)	15,4 (6,6)	7,5 (1,7)	6,6 (4,7)	14,8 (8,1)	5,4 (3,0)	8,8 (3,7)	17,6 (9,1)

Tabel 2. Gemiddelde normscores op de subschalen van de CELF per meetmoment per schooltype (standaarddeviatie tussen haakjes)

	2009			2010			2011		
	speerpunt	regulier	cluster2	speerpunt	regulier	cluster2	speerpunt	regulier	cluster2
Begrippen en Aanwijzingen volgen	6.3	7.1	5.8	5	8.3	4.8	10.3	5.8	5.4
Zinnen formuleren	3.5	5.8	8.2	6.7	6	4.6	9	6.8	6
Woordcategorieën	10.4	14.6	12.4	6.5	8.5	5.4	8.5	6.9	6
Actieve woordenschat	7.0	8.0	5.7	6.4	5.5	4.3	7.6	7	6.1
Tekstbegrip	8.1	6	7.4	9.3	8.3	8	9.4	8.4	7.4

SPEERPUNTSCHOLEN VOOR ESM: EEN TUSSENVOORZIENING CLUSTER 2?

Foto: Peter Strating

Woord categorieën, Actieve Woordenschat en Tekstbegrip afgenomen. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan vaardigheden om namen en kenmerken van voorwerpen te kunnen herinneren, het vermogen om verband te leggen tussen woorden met een vergelijkbare betekenis en het kunnen benoemen van afbeeldingen. De ruwe testcores zijn omgezet in norm scores met een gemiddelde van 10 en een standaardafwijking van 3. (tabel 2)

Op sommige aspecten van taalvaardigheid behalen de speerpunt leerlingen het eerste en tweede jaar scores die lager dan gemiddeld zijn. Daarnaast hebben zij het eerste jaar meer moeite met zinnen formuleren dan cluster 2 leerlingen en ondervinden ze meer moeilijkheden in het leggen van verbanden tussen woorden met een vergelijkbare betekenis dan reguliere leerlingen. In het tweede jaar zien we geen verschillen tussen de speerpunt leerlingen en de andere leerlingen. Echter, in het derde jaar zien we dat de speerpunt leerlingen hogere scores op begrippen en aanwijzingen volgen behalen dan cluster 2 en reguliere leerlingen. De speerpunt leerlingen lijken een ontwikkeling door te maken op begrippen en aanwijzingen volgen en op het formuleren van zinnen; het derde jaar behalen ze namelijk hogere scores dan het eerste en tweede jaar op deze aspecten van taalvaardigheid.

De taalvaardigheden van de speerpunt leerlingen zijn in het derde jaar gemiddeld te noemen, ze vallen namelijk binnen de normale range (een score tussen 7 en 13). De taalvaardigheden van de cluster 2 leerlingen zijn echter (met de uitzondering van tekstbegrip) het tweede en derde

jaar beneden gemiddeld. Ook de reguliere ESM leerlingen tonen in het tweede en derde jaar problemen op sommige aspecten van taalvaardigheid.

Conclusie

In deze pilot is in drie opeenvolgende jaren gekeken naar de taal en psychosociale vaardigheden van ESM leerlingen die op een Speerpuntschool zitten. De eerste resultaten laten een positief beeld zien van de speerpunt leerlingen. Gemiddeld genomen behalen zij geen at risk scores op de SDQ. Ze lijken geen problemen te hebben in hun psychosociaal functioneren. Op een aantal aspecten van psychosociaal functioneren worden er zelfs meer problemen gerapporteerd bij cluster 2 en reguliere ESM leerlingen. De vraag is waar de verschillen tussen de leerlingen in het psychosociaal functioneren vandaan komen. Mogelijk zijn de leerlingen die op een Speerpuntschool zitten juist naar deze school gegaan in plaats van een cluster 2 school omdat zij minder problemen hadden op het psychosociale vlak. De cluster 2 leerlingen behalen namelijk op de schaal totaal problemen gemiddeld genomen scores die klinisch relevant zijn. Deze cluster 2 leerlingen hebben dus te kampen met ernstigere problematiek. Het blijft wel opvallend dat er bij de speerpunt leerlingen ook minder totaal problemen worden gerapporteerd dan bij de reguliere leerlingen. Wellicht is dit de opbrengst van de Speerpuntschool denkend aan het klassenmanagement en meer expertise in de school. Om meer zicht is deze aspecten te krijgen is verder onderzoek nodig.

Ook op het gebied van taalvaardigheid gaat het goed met de speerpuntleerlingen. De eerste twee jaren ondervinden ze nog wel problemen in meerdere aspecten van taalvaardigheid, maar in het derde jaar vallen al hun scores gemiddeld genomen binnen de normale range. En ook hier zien we dat de cluster 2 leerlingen ernstigere problematiek tonen, op bijna alle aspecten halen zij beneden gemiddelde scores. De reguliere ESM leerlingen zitten qua taalvaardigheid op veel aspecten ook beneden het gemiddelde. (tabel 3)

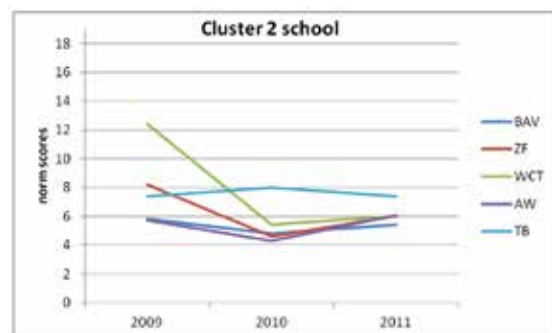
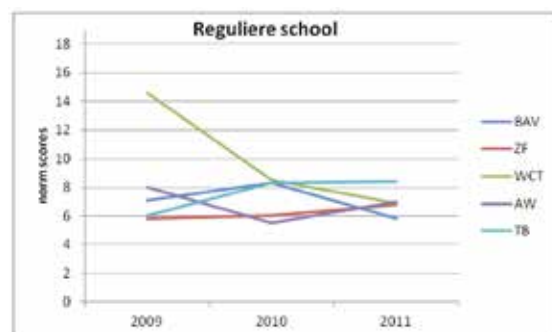
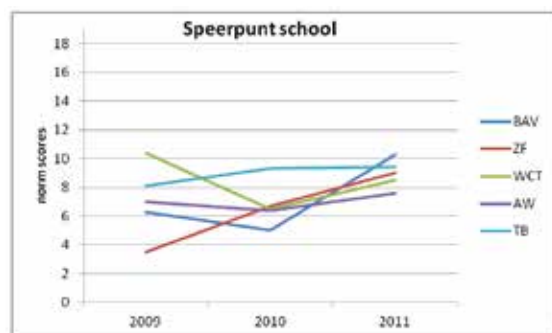
Kortom het gaat goed met de ESM leerlingen op een Speerpuntschool qua taalvaardigheid en psychosociaal functioneren. Wel lijkt het erop dat een Speerpuntschool

een opstartperiode nodig om tot een optimale leeromgeving voor een kind te komen. Voorzichtigheid met het generaliseren van deze resultaten is wel geboden, het is immers een verkennend onderzoek onder een klein aantal leerlingen.

OOK OP HET GEBIED VAN TAALVAARDIGHEID GAAT HET GOED MET DE SPEERPUNTSCHOOLLEERLINGEN

Tabel 3

BAV = Begrippen en Aanwijzingen volgen
ZF = Zinnen formuleren
WCT = Woordcategorieën
AW = Actieve woordenschat
TB = Tekstbegrip

Hoe nu verder

Het werken aan gespecialiseerde opvang van leerlingen met ESM in regulier onderwijs loont. De pilots die zijn afgesloten (Haarlem en Hoofddorp) geven een wisselend resultaat. In Haarlem kunnen we spreken van succes en daar heeft de school vastgesteld dat de voortzetting van de Dolfijn als Speerpuntschool een absolute verrijking is: voor de school en voor de regio. In Hoofddorp is door de stagnatie van leerlingen met ESM naar de Bikube besloten te kijken of we de Speerpuntgedachte kunnen verbreden naar de Brede School waar de Bikube onderdeel van uitmaakt. Met een SBO school in Hoofddorp worden afspraken gemaakt over verdergaande samenwerking met de van Gilseschool.

Er zal goed moeten worden gekeken naar de succesfactoren en oplossingen moeten worden gevonden voor de valkuilen. De samenwerkingsverbanden zullen een nadrukkelijker plaats moeten krijgen. Bij de vorming van de Instelling cluster 2 zal deze mengvorm van regulier en speciaal een plek moeten krijgen. Het zou goed zijn om in de aanloop naar Passend Onderwijs meer van deze Speerpuntscholen in te richten om ervaring op te doen bij het vorm geven aan de medium arrangementen.

Over de auteurs

Frans Mollee is coördinator van de Ambulante Dienst van de Professor van Gilseschool, Haarlem. Contact: f.mollee@vangilseschool.nl

Evelien Dirks is senior onderzoeker bij de NSDSK. Contact: edirks@nsdsk.nl

Noëlle Uilenburg is manager Onderzoek & Ontwikkeling bij de NSDSK. Contact: nuilenburg@nsdsk.nl

Met dank aan Dorrit Spronck, Rosanne van der Zee en de logopedisten van de Van Gilseschool, die hebben gewerkt aan de dataverzameling.

Een literatuurlijst bij dit artikel is opvraagbaar bij de redactie en te downloaden van de websites van Simea en FENAC bij VHZ